

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Вовченко М.М.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	139
<i>Вороніна В.А.</i> ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ЙОГО ЗАХИСТ У НАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ПРАКТИЦІ ЄСПЛ.....	141
<i>Гончарова А.В.</i> ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ.....	143
<i>Грищенко К.І.</i> КРАДІЖКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	145
<i>Гулько О.Є.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ.....	148
<i>Завадська Ю.М.</i> ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ, НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ ЗА ККУ.....	151
<i>Замаскіна А.М.</i> КОРУПЦІЯ ЯК ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ І НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА СВІДОМОСТІ.....	153
<i>Зуєва В.С.</i> ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИНИЖЕННЯ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ.....	156
<i>Караманиць Д. В.</i> СМЕРТНА КАРА В УКРАЇНІ: ЗА І ПРОТИ.....	159
<i>Качуренко В.В.</i> ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ГЕНЕЗИС ТА ФОРМАЛІЗАЦІЯ ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 198 КК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	161
<i>Клець І.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 198 КК УКРАЇНИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	164
<i>Ковальська А.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	166
<i>Колеснікова А.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	170
<i>Кондратюк В.М.</i> ШАХРАЙСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ З ВИКОРИСТАННЯМ БАНКІВСЬКИХ КАРТОК.....	173
<i>Константинова І.В.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	175

*Зуєва В. С.,
студентка 3 курсу, факультету
Адвокатури та антикорупційної
діяльності, Національного
університету «Одеська юридична
академія»*

*науковий керівник: кандидат
юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
Тімофєєва Л.Ю.*

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИНИЖЕННЯ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ

Надзвичайно важливою для сьогодення є проблема приниження честі та гідності людини. Це право закріплене як Конституцією України, так і іншими нормативно-правовими актами, проте на практиці воно доволі часто порушується і не завжди захищається. Як наслідок багато людей стикаються з проблемою цькування в повсякденному житті, що впливає на їх психічний стан. Особливо гостро проблема постала в умовах поширення мережі-Інтернет та анонімності в ній.

Питання честі та гідності досліджували у своїх роботах такі вчені, як: М. Акімов, О. Бандурка, Ю. Баулін, В. Борисов, С. Бородін, В. Бортников, О. Володіна, В. Голіна, С. Денисов, М. Заславська, В. Іващенко, В. Козак, М. Коржанський, К. Левченко, Я. Лизогуб, І. Лисенко, Т. Орешкіна, С. Романова, П. Сердюк, С. Тихонов, М. Хавронюк, Г. Чеботарьова, Л. Сугачев, А. Белявський, М. Зарогодніков, А. Ерделевський, В. Мархотін, В. Шмаріон, Ю. Ганжа, К. Шахманаєв, С. Ліпатова, В. Сідоров та інші.

Питання необхідності кримінальної відповідальності за приниження честі та гідності у всіх можливих формах фактично ще не вирішене.

Проблема неповаги до честі та гідності людини завжди присутня у суспільстві. Ці категорії є філософсько-етичними, тому їх важко як пояснити, так і зрозуміти, особливо в розрізі кримінального права. Честь та гідність - категорії, що розкривають історичні форми відношення людини до себе самої і відношення до неї з боку суспільства [1, с. 711].

Конституційний Суд України наголошує, що людську гідність необхідно трактувати як право, гарантоване статтею 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав [2]. Це положення підтверджується іншими нормами Конституції України. Зокрема мова йде про ст. 3, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Відповідно до ст. 21 Конституції усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Хоч такі норми і присутні в національному законодавстві, вони майже не мають практичного значення, оскільки законодавством не встановлено механізм притягнення до відповідальності за посягання та порушення права на честь та гідність.

У розділі 3 Кримінального Кодексу України «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи» містяться норми, що передбачають відповідальність за конкретні правопорушення проти волі, честі та гідності, проте здебільшого приниження честі та гідності в них відбувається внаслідок позбавлення волі. Наприклад, торгівля людьми – безперечно є приниженням честі та гідності особи. Зі статті 149 КК України випливає, що основною метою торгівлі людьми є експлуатація або будь-яка форма

залежності потерпілого. У п. 1 примітки вказаної статті розкривається значення експлуатації, а саме перелічуються діяння, які вважаються експлуатацією. Вважаємо, що більшість з них вимагає позбавлення чи обмеження волі для вчинення такого, що пов'язано зі специфікою діяння (всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди).

Отже, даний розділ Кримінального Кодексу не регулює питання приниження честі та гідності у всіх його можливих формах.

Кримінальний Кодекс України містить ст. 161, мова в якій йде про порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, проте це не одне й те саме по відношенню до посягання на честь та гідність. Честь та гідність – це більш загальні категорії. В жодному нормативно-правовому акті не міститься умов та порядку їх порушення. Порушення рівноправності безперечно є формою прояву дискримінації, а отже й порушенням честі та гідності, проте на нашу думку норма ст. 161 КК України має дуже локальний характер. Тобто порушення рівноправності та порушення честі та гідності співвідносяться як частина та ціле.

Вважаємо, що станом на сьогодні існує набагато більше способів принизити честь та гідність людини. Це пов'язано з анонімністю, яка існує в мережі Інтернет, відчуттям всездозволеності, яке виникає внаслідок безкарності дій. Зокрема, булінг, що можливий як у мережі, так і в реальному житті. Ст. 173⁻⁴ Кодексу про Адміністративні правопорушення регламентує відповідальність за булінг (цькування) учасника освітнього процесу. Проте, як видно, це стосується лише учасника освітнього процесу. Ст. 2⁻¹ Кодексу Законів про Працю встановлює заборону дискримінації у сфері праці. Проте цього все ще недостатньо для повноцінного регулювання відносин, адже таким людиною зовсім не захищена у житті поза навчанням та роботою.

Ст. 297 Цивільного Кодексу встановлює право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі, проте ні адміністративним, ні кримінальним кодексом не передбачено відповідальності саме за порушення честі та гідності фізичної особи, що свідчить про рідкі випадки притягнення до відповідальності саме за порушення честі та гідності.

Вважаємо за необхідне встановити вид та міру покарання за приниження честі та гідності людини у різноманітних формах його прояву в рамках кримінального права, як це має місце у законодавствах інших держав. Наприклад, Кримінальне уложення Німеччини у чотирнадцятому розділі встановлює покарання за образу (§ 185), плітку (§ 186), та наклепи (§ 187) [3]. Кримінальним Кодексом Франції у главі V «Про посягання на гідність людини» передбачено норми про недопущення дискримінації (Ст. 225-1 – Ст. 225-4), недопущення булінгу серед школярів (Ст. 225-16-1 - Ст. 225-16-3) та неповагу до пам'яті померлих (Ст. 225-17 - Ст. 225-18) [4].

Отже, необхідність закріплення механізму притягнення до кримінальної відповідальності за порушення права на честь та гідність, на нашу думку, зумовлена необхідністю забезпечити мирні та людські відносини в соціумі. Безперечно, такі заходи потребують багатьох змін в законодавстві та зміну в суспільній свідомості загалом, що потребує багато часу.

Список використаних джерел:

1. В. Єфименко. Честь. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 711.

2. Рішення Конституційного Суду України №№ 11/99, 3/18, 5/18, 9/18. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/424-pravo-na-povagu-do-gidnosti>

3. П.В. Головненков. Уголовное Уложение Федеративной Республики Германия: Научно-практический комментарий и перевод текста закона. URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ls-hellmann/Forschungsstelle_Russisches_Recht/Neuaufgabe_der_kommentierten_StGB-%C3%9Cbersetzung_von_Pavel_Golovnenkov.pdf
4. Уголовный Кодекс Франции. URL: https://yurist-online.org/laws/foreign/criminalcode_fr/_doc-5-.pdf